

LJUDSKA PRAVA

Europska unija predano podupire demokraciju i ljudska prava u svojim vanjskim odnosima, u skladu sa svojim temeljnim načelima slobode, demokracije, poštovanja ljudskih prava, temeljnih sloboda i vladavine prava. Nastoji integrirati pitanja ljudskih prava u sve svoje politike i programe te za konkretne mjere raspolaže različitim instrumentima politike ljudskih prava, uključujući i financiranje konkretnih projekata s pomoću vlastitih financijskih instrumenata.

PРАВNA OSNOVA

- Članak 2. Ugovora o Europskoj uniji (UEU): vrijednosti EU-a. Vrijednosti na kojima počiva EU su „ljudsko dostojanstvo, sloboda, demokracija, jednakost, vladavina prava i poštovanje ljudskih prava, uključujući i prava pripadnika manjina“.
- Članak 3. UEU-a: ciljevi EU-a. U „svojim odnosima s ostatkom svijeta“ EU doprinosi „iskorjenjivanju siromaštva i zaštiti ljudskih prava, osobito prava djeteta te strogom poštovanju i razvoju međunarodnog prava, uključujući poštovanje načela Povelje Ujedinjenih naroda“.
- Članak 6. UEU-a: Povelja o temeljnim pravima i Europska konvencija o ljudskim pravima. Iako se u Povelji o temeljnim pravima Europske unije (članak 6. stavak 1.) izričito upućuje samo na provedbu prava Unije, institucije i tijela EU-a i države članice su dužni poštovati Povelju i u vanjskim odnosima EU-a. Isto tako, Povelje se moraju pridržavati i zemlje koje će pristupiti EU-u. Člankom 6. stavkom 2. od EU-a se traži da pristupi Europskoj konvenciji o ljudskim pravima ([4.1.2.](#)).
- Članak 21. UEU-a: načela kojima se Unija vodi u vanjskom djelovanju. Ta načela obuhvaćaju demokraciju, vladavinu prava, univerzalnost i nedjeljivost ljudskih prava i temeljnih sloboda, poštovanje ljudskog dostojanstva, jednakost i solidarnost te poštovanje načelâ Povelje Ujedinjenih naroda iz 1945. godine i međunarodnog prava. Člankom 21. Europska unija podržava načelo „nedjeljivosti ljudskih prava i temeljnih sloboda“, čime se obvezala ekonomska i socijalna prava smatrati jednako važnima kao što su i građanska te politička prava.
- Članak 205. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU): opće odredbe o vanjskom djelovanju Unije. Tim je člankom određeno da djelovanje EU-a na međunarodnoj razini treba biti vođeno načelima iz članka 21. UEU-a.

POLITIKA LJUDSKIH PRAVA EU-A

Vijeće je 2012. godine donijelo [Strateški okvir o ljudskim pravima i demokraciji](#) koji prati akcijski plan za njegovu provedbu. Okvirom se utvrđuju načela, ciljevi i prioriteti za poboljšanje djelotvornosti i dosljednosti politike EU-a tijekom sljedećih deset godina. Prema tim načelima, ljudska prava postaju niti vodilje svih politika EU-a, čak i kada se unutarne i vanjske politike preklapaju, te podrazumijevaju usvajanje prilagođenijeg pristupa. Slijedom prijedloga Komisije i potpredsjednika Komisije/Visokog predstavnika Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku, Vijeće

je u studenome 2020. donijelo treći [akcijski plan EU-a za ljudska prava i demokraciju](#). Njime se utvrđuju ambicije i prioriteti EU-a za razdoblje od 2020. do 2024. s uporištem u pet glavnih područja djelovanja, a to su:

- zaštita i osnaživanje pojedinaca;
- izgradnja otpornih, uključivih i demokratskih društava;
- promicanje globalnog sustava za ljudska prava i demokraciju;
- nove tehnologije: iskorištavanje mogućnosti i svladavanje izazova;
- ostvarivanjem rezultata zajedničkim radom.

Vijeće je donijelo niz tematskih [smjernica o ljudskim pravima](#). U njima se pružaju praktične upute predstavništvima EU-a diljem svijeta o:

- mjerama protiv smrtne kazne;
- dijalozima o ljudskim pravima;
- pravima djeteta;
- mjerama protiv mučenja i drugog okrutnog postupanja;
- zaštiti djece u oružanim sukobima;
- zaštiti boraca za ljudska prava;
- poštovanju međunarodnog humanitarnog prava;
- borbi protiv nasilja nad ženama i djevojčicama;
- promicanju slobode vjeroispovijesti i uvjerenja;
- zaštiti prava LGBTI osoba;
- promicanju slobode izražavanja, među ostalim i na internetu;
- nediskriminaciji u vanjskom djelovanju;
- zdravstveno ispravnoj vodi za piće i sanitarnim uvjetima.

Strategije EU-a za ljudska prava i demokraciju za pojedinačne zemlje slijede pristup odozdo prema gore usmjeren na integriranje smjernica i prioriteta EU-a u području ljudskih prava u jedinstven, dosljedan politički dokument. Prilagođene su svakoj zemlji i njima se utvrđuju ciljevi za razdoblje od tri godine.

EU redovito uvrštava ljudska prava u političke dijaloge koje vodi sa zemljama izvan Unije ili regionalnim organizacijama. Također vodi dijaloge i savjetovanja izričito posvećene ljudskim pravima s nekih 60 zemalja.

Bilateralni trgovinski sporazumi i razne vrste sporazuma o pridruživanju i suradnji između EU-a i zemalja izvan Unije ili regionalnih organizacija sadrže klauzulu o ljudskim pravima kojom se poštovanje ljudskih prava definira kao „ključan element”. Ta klauzula služi kao pristupna točka za angažman i dijalog, ali i kao osnova za nametanje odgovarajućih mjera, kao što je smanjenje ili obustava suradnje, u slučaju teških kršenja ljudskih prava i demokratskih načela. Poticaji za ratificiranje i provedbu konvencija o ljudskim pravima i radničkim pravima predviđeni su u povlaštenim trgovinskim aranžmanima EU-a za zemlje u razvoju ([5.2.3.](#)).

Utvrđeni su također strogi uvjeti za zemlje koje se žele pridružiti Uniji ([5.5.1.](#)). Prije pristupanja EU-u te zemlje moraju uspostaviti stabilne institucije koje jamče demokraciju, vladavinu prava, ljudska prava te poštovanje i zaštitu manjina, što je proces koji EU aktivno podupire. Europska politika susjedstva ([5.5.5.](#)) također se temelji na zajedničkim vrijednostima demokracije, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava. EU podupire partnerske zemlje u provedbi reformi i primjenjuje pristup „više za više“ (više integracije i novca za nagrađivanje napretka).

Misije EU-a za promatranje izbora također rade na poboljšanju ljudskih prava jer odvrću od zastrašivanja i nasilja tijekom izbora te jačaju demokratske institucije.

EU promiče ljudska prava svojim sudjelovanjem na multilateralnim forumima poput Trećeg odbora Opće skupštine UN-a, Vijeća UN-a za ljudska prava, Organizacije za europsku sigurnost i suradnju i Vijeća Europe. Unija također aktivno promiče međunarodno pravosuđe, primjerice preko Međunarodnog kaznenog suda.

S proračunom od 1,511 milijarde EUR za razdoblje od 2021. do 2027. tematski program za ljudska prava i demokraciju u okviru [Instrumenta za susjedstvo, razvoj i međunarodnu suradnju – Globalna Europa](#) uglavnom podupire i štiti aktere civilnog društva koji promiču ljudska prava i demokraciju. Važno je obilježje tog instrumenta to što za njegovo korištenje nije potreban pristanak vlade partnerske zemlje. Osim toga, EU se obvezao na postupno uključivanje pristupa temeljenog na pravima u sve programe razvoja, na temelju paketa alata koji je Komisija razvila 2014. te [ažurirala 2021.](#)

Vijeće je u prosincu 2020. donijelo [uredbu o uspostavi globalnog režima sankcija u vezi s ljudskim pravima](#). Zahvaljujući toj uredbi moguće je ciljano usmjeravanje EU-a na pojedince, subjekte i tijela, uključujući državne i nedržavne aktere, koji su odgovorni za teška kršenja i povrede ljudskih prava diljem svijeta, koji sudjeluju u njima ili su povezani s njima. S obzirom na rusku ratnu agresiju na Ukrajinu i smrt Alekseja Navaljnog Vijeće je 22. ožujka 2024. uvelo [mjere ograničavanja protiv još 33 pojedinca i dva subjekta](#). Prema podacima iz travnja 2024. Vijeće je uvelo [mjere ograničavanja \(zamrzavanje imovine i, prema potrebi, zabrane putovanja\) za ukupno 104 pojedinca i 26 subjekata](#).

S obzirom na sve brojnije dokaze i sve veću svijest o kršenjima ljudskih prava do kojih dolazi u globalnim lancima vrijednosti, suzakonodavci EU-a od veljače 2022. rade na prijedlogu [direktive o dužnoj pažnji za održivo poslovanje](#). Tom se direktivom poduzeća zakonski obvezuju na utvrđivanje i, prema potrebi, sprečavanje, okončavanje ili ublažavanje negativnih učinaka svojih aktivnosti na ljudska prava i okoliš. Direktivu su službeno donijeli Parlament i Vijeće.

Odbor za međunarodnu trgovinu i Odbor za unutarnje tržište i zaštitu potrošača Europskog parlamenta [podržali](#) su dopunski [prijedlog uredbe o zabrani proizvoda nastalih prisilnim radom na tržištu EU-a](#) koji suzakonodavci EU-a tek trebaju službeno usvojiti.

[Godišnje izvješće o ljudskim pravima i demokraciji u svijetu](#) koje priprema potpredsjednik Komisije/Visoki predstavnik, a usvaja Vijeće, daje pregled stanja ljudskih prava u svijetu kao i aktivnosti EU-a tijekom godine.

AKTERI

Europsko vijeće definira strateške interese i opće smjernice zajedničke vanjske i sigurnosne politike EU-a ([5.1.1.](#)).

Vijeće za vanjske poslove u pravilu se bavi pitanjima ljudskih prava povezanima sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom ili trgovinskim i razvojnim politikama EU-a. Radnu skupinu za ljudska prava Vijeća, koja je zadužena za pripreme za rasprave na visokoj razini i donošenje odluka o ljudskim pravima, čine stručnjaci za ljudska prava iz država članica i predstavnici Europske službe za vanjsko djelovanje (ESVD) i Komisije.

Svaka delegacija EU-a ima „kontaktnu točku” za ljudska prava. Delegacije EU-a imaju ključnu ulogu u razvoju i provedbi strategija o ljudskim pravima i demokraciji za pojedine zemlje, pripremi dijaloga o ljudskim pravima, suradnji s borcima za ljudska prava i civilnim društvom te utvrđivanju prioriteta za financijsku pomoć EU-a.

Komisija vodi pregovore o međunarodnim sporazumima, nadgleda proces proširenja i politiku susjedstva te upravlja razvojnim programima i financijskim instrumentima (u bliskoj suradnji s ESVD-om).

Uloga je posebnog predstavnika EU-a za ljudska prava povećati djelotvornost i vidljivost politike ljudskih prava EU-a. Posebni predstavnik ima širok i fleksibilan mandat te usko surađuje s ESVD-om. Tu dužnost od 1. ožujka 2024. obnaša Olof Skoog.

Parlament doprinosi razvoju politika EU-a i prati rad njegovih ostalih institucija.

U skladu s člancima 207. i 218. UFEU-a većina međunarodnih sporazuma ne može stupiti na snagu bez suglasnosti Parlamenta. Primjerice, Parlament se 2011. godine usprotivio uvrštavanju protokola o tekstilnim proizvodima u Sporazum o partnerstvu i suradnji između EU-a i Uzbekistana, uglavnom zbog spornih pitanja povezanih s dječjim radom. Svoju je suglasnost dao tek 2016. nakon što je postignut znatan napredak u pogledu dječjeg i prisilnog rada.

U skladu s člankom 36. UEU-a potpredsjednik Komisije/Visoki predstavnik mora se savjetovati s Parlamentom o glavnim aspektima i osnovnim opredjeljenjima zajedničke vanjske i sigurnosne politike te ga izvijestiti o razvoju tih politika. Parlament može postavljati pitanja ili davati preporuke Vijeću i potpredsjedniku Komisije/Visokom predstavniku.

Rezolucijama Parlamenta nastoji se podići svijest o kršenju ljudskih prava, podupirati borbu za ljudska prava i oblikovati politiku EU-a o ljudskim pravima kroz konkretne prijedloge politika. Rezolucije mogu biti dio zakonodavnog postupka, nastati na temelju izvješća o vlastitoj inicijativi parlamentarnih odbora ili proizaći iz [hitnih rasprava](#) koje se obično održavaju srijedom na svakoj plenarnoj sjednici u Strasbourgu kako bi se upozorilo na očita kršenja ljudskih prava u svijetu. U svojoj godišnjoj rezoluciji o [ljudskim pravima i demokraciji u svijetu i politici Europske unije u tom području](#) Parlament analizira postignuća politike Unije i izazove s kojima se ona suočava.

[Pododbor za ljudska prava](#) (DROI) Europskog parlamenta, koji je pridružen Odboru za vanjske poslove (AFET), nadležan je za pitanja koja se odnose na demokraciju, vladavinu prava te ljudska prava u zemljama izvan Unije (uključujući prava manjina),

načela međunarodnog prava te osiguravanje usklađenosti između svih vanjskih politika EU-a i njegovih politika u području ljudskih prava. Bavi se svakodnevnim vođenjem dosjea povezanih s ljudskim pravima, dok njegova izaslanstva redovito posjećuju bitne zemlje i institucije. Pododbor prati daljnje postupanje u vezi s hitnim rezolucijama Parlamenta te često razmjenjuje informacije s ESVD-om o dijalozima EU-a o ljudskim pravima.

Ljudskim pravima u vanjskim odnosima EU-a bave se i sljedeći odbori: Odbor za vanjske poslove (AFET), Odbor za međunarodnu trgovinu (INTA), Odbora za razvoj (DEVE) i Odbor za prava žena i rodnu ravnopravnost (FEMM). Ljudska prava važan su dio rada stalnih izaslanstava Parlamenta koja bilateralno i u kontekstu parlamentarnih skupština surađuju s parlamentima zemalja koje nisu članice EU-a.

Zahvaljujući svojim proračunskim ovlastima (u skladu s člankom 14. UEU-a i člankom 310. stavkom 1. UFEU-a) Parlament sudjeluje u odlučivanju o dodjeli sredstava programu Globalna Europa i drugim instrumentima financiranja koji se koriste za promicanje ljudskih prava. Nadalje, Parlament je suzakonodavac za instrumente vanjskog financiranja.

Svake godine Parlament aktivistima za ljudska prava diljem svijeta dodjeljuje [Nagradu Saharov za slobodu mišljenja](#). Jina Mahsa Amini i pokret „Žena, život, sloboda“ u Iranu osvojili su 19. listopada 2023. Nagradu Saharov za 2023. Dobitnik nagrade za 2022. bio je hrabri narod Ukrajine, koji su predstavljali ukrajinski predsjednik, izabrani čelnici i čelnice te civilno društvo. Ukrajinski predsjednik Volodimir Zelenski obratio se okupljenima na svečanosti dodjele nagrada 14. prosinca 2022. u Strasbourgu putem videoveze. Nagrada Saharov za 2021. dodijeljena je Alekseju Navaljnom, najistaknutijoj ruskoj oporbenoj личности, poznatom po svojoj borbi protiv korupcije i kršenja ljudskih prava. Navaljni je preminuo 16. veljače 2024., a predsjednica Europskog parlamenta Roberta Metsola odala mu je počast nazvavši ga borcem čija će se hrabrost pamtiti generacijama. U prethodne dobitnike ubrajaju su Nelson Mandela, Malala Jusafzaj, Raif Badawi i demokratska oporba u Bjelarusu. Parlament je osnovao mrežu dobitnika Nagrade Saharov kako bi se pružila potpora dobitnicima te nagrade, olakšali njihovi međusobni kontakti i poticale zajedničke aktivnosti.

Parlament promiče ljudska prava u okviru svojih širih aktivnosti za potporu demokraciji, koje uključuju promatranje izbora, predizborne i postizborne aktivnosti, izgradnju parlamentarnih kapaciteta, posredovanje i dijalog o promicanju demokracije ([5.4.2.](#)).

U svojim izjavama i pismima te raspravama o pitanjima ljudskih prava s važnim akterima, predsjednica Parlamenta aktivno podržava ljudska prava.

Rasma Kaskina
04/2024